

Środki ochrony specjalnej

Zalecenia Komitetu Praw Dziecka

Uwagi końcowe do połączonych piątego i szóstego sprawozdania okresowego Polski
[...]

I. Środki ochrony specjalnej (Art. 22, 30, 32–33, 35–36, 37 (b)–(d) i 38–40 Konwencji)

Dzieci ubiegające się o status uchodźcy i dzieci uchodźców oraz dzieci w sytuacji migracji

41. Zgodnie ze wspólnymi Komentarzami Ogólnymi nr 3 i nr 4 Komitetu Ochrony Praw Wszystkich Pracowników-Migrantów i Członków ich Rodzin/nr 22 i nr 23 (2017) Komitetu Praw Dziecka w sprawie praw człowieka w odniesieniu do dzieci w kontekście migracji międzynarodowej, Komitet wraca do swych poprzednich zaleceń²⁸² i wzywa Państwo-Stronę do:
- a) Zapewnienia, aby sądy w każdym przypadku traktowały najlepszy interes dziecka jako sprawę nadrzędną we wszystkich sytuacjach dotyczących dzieci w kontekście migracji międzynarodowej, w tym dzieci bez opieki i oddzielonych od rodziny oraz że będzie to odzwierciedlane w wydawanych przez nich orzeczeniach;
 - b) Zapewnienia, aby dzieci ubiegające się o status uchodźcy, dzieci uchodźców, dzieci w sytuacji migracji i rodziny z dziećmi nie były umieszczane w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców;
 - c) Zapewnienia, aby poglądy dzieci były należycie uwzględniane przy podejmowaniu wszystkich dotyczących ich decyzji, w tym w postępowaniach administracyjnych oraz zapewnienia wsparcia rodzinom o pochodzeniu migracyjnym, aby zapobiegać rozdziałowi rodzin;
 - d) Zwiększenia możliwości władz w zakresie określania i kierowania się najlepszym interesem dziecka w procedurach udzielania ochrony międzynarodowej i procedurach migracyjnych;
 - e) Zapewnienia, aby organy do Spraw ochrony dzieci były odpowiednio informowane i powoływane do uczestnictwa w procedurach dotyczących ustalenia najlepszego interesu dziecka po przekroczeniu granicy międzynarodowej przez dziecko bez opieki lub dziecko oddzielone od rodziny, zgodnie z prawem międzynarodowym, w tym w drodze przeprowadzania szkoleń wśród funkcjonariuszy Straży Granicznej dotyczących praw dziecka i procedur uwzględniających potrzeby dzieci, w tym tych zapobiegających rozdziałowi rodzin;
 - f) Ponownego łączenia rodzin w przypadku ich rozdzielenia;
 - g) Zapewnienia, aby wszystkie dzieci w sytuacji migracji, w tym dzieci bez dokumentów i oddzielone od rodziny, otrzymały odpowiednią ochronę, zostały poinformowane o przysługujących im prawach w języku, który rozumieją, otrzymały dostęp do edukacji i opieki zdrowotnej, w tym wsparcie psychologiczno-społeczne, a także pomoc tłumacza i darmową pomoc prawną;
 - h) Opracowania kompleksowych ram przekazywania spraw, prowadzenia spraw i ustanawiania opieki dla dzieci bez opieki i oddzielonych od rodziny;
 - i) Rozważenia przystąpienia do Konwencji o statusie bezpaństwowców i Konwencji o ograniczeniu bezpaństwowości.

Dzieci należące do grup mniejszościowych

²⁸² [CRC/C/POL/CO/3-4](#), ust. 45.

42. Komitet wraca do swoich poprzednich zaleceń²⁸³ i zaleca, aby Państwo-Strona:

- a) Kontynuowało wysiłki podejmowane w celu usuwania barier, które utrudniają dzieciom romskim uzyskanie dostępu do usług socjalnych, programów reintegracji społecznej i edukacji;
- b) Zwiększało rolę i kompetencje romskich asystentów w szkołach;
- c) Zapewniało wydawanie i rozprowadzanie podręczników i materiałów edukacyjnych dla dzieci należących do ukraińskiej mniejszości narodowej w Państwie-Stronie;
- d) Zapewniło możliwość uzyskania świadectw szkolnych w języku mniejszości narodowej.

Dzieci żyjące na ulicach

43. W świetle swojego Komentarza Ogólnego nr 21 (2017) w sprawie dzieci żyjących na ulicach, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło, że wszystkie dzieci żyjące na ulicach otrzymają odpowiednią opiekę i wsparcie socjalne.

Sprzedaż, handel i porwania

44. Komitet przyjmuje z zadowoleniem przyjęcie Krajowego Planu Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2019-2021, przewidującego środki takie jak wdrażanie Kodeksu Postępowania (*Code of Conduct*) w celu ochrony dzieci przed komercyjnym wykorzystaniem seksualnym w turystyce oraz opracowanie programów wsparcia i ochrony dla dzieci będących ofiarami handlu ludźmi. Zgodnie z celem 8.7 Celów Zrównoważonego Rozwoju, Komitet zaleca, aby Państwo-Strona:

- a) Zwiększyło identyfikację dzieci będących ofiarami wykorzystywania seksualnego i handlu ludźmi, w szczególności dzieci znajdujących się w trudnej sytuacji, takich jak pozostające bez opieki dzieci ubiegające się o status uchodźcy, dzieci uchodźców lub dzieci w sytuacji migracji;
- b) Rozszerzyło szkolenia dla specjalistów zajmujących się identyfikacją dzieci, które są ofiarami handlu ludźmi i kierowaniem ich do odpowiednich służb;
- c) Zapewniło dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi usługi właściwe dla ich potrzeb i zapewniło, aby wszystkie dzieci-ofiary handlu ludźmi były kierowane do odpowiednich służb;
- d) Przeznaczyło odpowiednie zasoby na realizację powyższych zaleceń i zapewniło wsparcie finansowe organizacjom obywatelskim pracującym z dziećmi będącymi ofiarami handlu ludźmi.

Wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich

45. Komitet jest zaniepokojony następującymi kwestiami:

- a) Określenie w przepisach prawa różnych granic wiekowych, od 13 do 15 r.ż., po przekroczeniu których dzieci mogą ponosić odpowiedzialność karną, co stanowi naruszenie Art. 40 (3) (a) Konwencji;
- b) Możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej dziecka w wieku od 17 do 18 lat w taki sam sposób jak osoby dorosłej;
- c) Fakt, iż dziecko może znaleźć się w systemie wymiaru sprawiedliwości za popełnienie. Za popełnienie czynów związanych ze statusem dziecka, za popełnienie których nie mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności osoby dorosłe, lub za „demoralizację”;
- d) Fakt, iż dzieci poniżej minimalnego wieku odpowiedzialności karnej mogą podlegać pozbawieniu wolności oraz brak wyraźnego rozróżnienia pomiędzy pojęciem pozbawienie wolności a ograniczenie wolności;
- e) Duża liczba dzieci wciąż jest przetrzymywana przez zbyt długi czas w schroniskach dla nieletnich w okresie poprzedzającym postępowanie sądowe przed sądem rodzinnym oraz w jego trakcie;
- f) Różne specjalne warunki ochronne w przypadku przesłuchań dzieci, które są świadkami lub ofiarami

²⁸³ CRC/C/POL/5-6., ust. 47.

i mają mniej niż 15 lat oraz dzieci, które są świadkami lub ofiarami i mają więcej niż 15 lat.

46. W świetle swojego Komentarza Ogólnego nr 24 (2019) o prawach dzieci w systemie wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich,²⁸⁴ Komitet wzywa Państwo-Stronę do dostosowania systemu wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich w całości do postanowień Konwencji oraz do:

- a) Stosowania minimalnego wieku odpowiedzialności karnej wynoszącego 15 lat, poniżej którego dziecko nie może zostać pociągnięte do odpowiedzialności karnej i zatrzymane w pogotowiu opiekuńczym lub schronisku dla nieletnich;
- b) Podwyższenia górnej granicy wieku dla odpowiedzialności karnej dzieci do 18 r.ż.;
- c) Usunięcia możliwości pociągnięcia dziecka do odpowiedzialności za popełnienie czynów związanych z jego statusem i wzmocnienia przyjaznych dla dziecka i interdyscyplinarnych sposobów reagowania na pierwsze oznaki zachowania, które, gdyby dziecko przekroczyło minimalny wiek odpowiedzialności karnej, zostałyby uznane za czyn karalny;
- d) Rygorystycznego egzekwowania regulacji przewidujących maksymalny okres 3 miesięcy pobytu w schroniskach dla nieletnich oraz zapewnienia prawnych zabezpieczeń w wyjątkowych przypadkach przedłużenia tego czasu, z wyraźnym ograniczeniem czasowym takiego przedłużenia;
- e) Promowania środków pozasądowych takich jak programy naprawcze, mediacja i doradztwo dla dzieci oskarżonych o popełnienie przestępstwa oraz, jako kwestii priorytetowej, stosowania środków innych niż kara pozbawienia wolności, w tym probacji lub prac społecznych;
- f) Zagwarantowania, że pozbawienie wolności będzie stosowane tylko w ostateczności i na jak najkrótszy okres oraz że sytuacja nieletniego pozbawionego wolności będzie regularnie monitorowana w celu ewentualnego odwołania tego środka;
- g) Zapewnienie zagwarantowania specjalnych warunków ochronnych w przypadku przesłuchania dziecka będącego świadkiem lub ofiarą przestępstwa, w tym obecności psychologa, przeprowadzenia jednego przesłuchania oraz przesłuchania w specjalnie przygotowanym pomieszczeniu wszystkim takim dzieciom, niezależnie od wieku.

Ocena realizacji i rekomendacje

Zabezpieczenie najlepszego interesu dziecka migrującego

41(a). Interes małoletniego cudzoziemca nie zawsze jest najlepiej zabezpieczony w postępowaniach z zakresu prawa migracyjnego i uchodźczego, które go dotyczą, co wynika zarówno z braku odpowiednich procedur, jak i niewystarczającej znajomości standardów ochrony praw dziecka przez organy stosujące prawo.

Od sierpnia 2021 r. obywatele państw trzecich próbujący wjechać do Polski bez wymaganych dokumentów, w tym rodziny z dziećmi i małoletni bez opieki, są zawracani na terytorium Republiki Białorusi (ang. *pushback*). Cudzoziemcy napotykają duże trudności w skutecznym złożeniu wniosku o ochronę międzynarodową. Pushbacki są dokonywane niezależnie od narodowości, specjalnych potrzeb osób, których dotyczą, czy też ich wieku. W dniu 27 marca 2025 r. wprowadzono czasowe ograniczenie prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony

²⁸⁴ Ibidem, ust. 53 i 55.

międzynarodowej na granicy państwowej z Republiką Białorusi²⁸⁵. Od tej daty do chwili obecnej, okres obowiązywania ograniczenia przedłużano siedmiokrotnie (každorazowo na okres 60 dni) - obecnie ograniczenie obowiązuje do 18 września 2026 r.²⁸⁶. Choć zaplanowane jako obowiązujące tylko czasowo oraz ograniczone terytorialnie do wschodniej granicy Polski, ograniczenie obowiązuje *de facto* nieprzerwanie od roku. Jednocześnie praktyka stosowania ograniczenia rozciąga się nie tylko do odcinka granicy, na którym powinno być stosowane, lecz na terytorium całego kraju²⁸⁷. Choć małoletni cudzoziemcy bez opieki są zaliczani do tzw. grup szczególnie wrażliwych, od których obowiązkowe jest przyjęcie wniosku o ochronę międzynarodową pomimo okresu obowiązywania czasowego ograniczenia prawa do jego złożenia, z informacji przekazanych od organizacji działających przy granicy wynika, że brak jakiegokolwiek kontroli nad identyfikacją osób z tych grup, skutkuje nieprzyjmowaniem wniosków od ich przedstawicieli. Podczas gdy Straż Graniczna deklaruje, że w okresie trwania ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej przyjęła wnioski od 17 małoletnich bez opieki²⁸⁸, w tym samym okresie działające w terenie Stowarzyszenie We Are Monitoring udokumentowało 53 pushbacki małoletnich bez opieki na terytorium Republiki Białorusi²⁸⁹. Dzieci podróżujące z opiekunami nie są traktowane jako grupa wrażliwa, stąd w okresie ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej do końca marca 2026 r., złożono zaledwie 10 wniosków obejmujących małoletnich²⁹⁰ – były to wyłącznie dzieci towarzyszące kobietom w ciąży, które są zaliczane do grup szczególnie wrażliwych, od których przyjęcie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej jest obowiązkowe na odcinku granicy, na którym jest stosowane ograniczenie prawa do jego złożenia. Organizacje praw człowieka podkreślają, że brak jakichkolwiek mechanizmów kontroli i gwarancji proceduralnych w procesie identyfikowania grup wrażliwych i odmowy przyjęcia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, narusza przepisy międzynarodowe oraz Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej, a w stosunku do dzieci – zasadę ich najlepszego interesu, poprzez brak jakichkolwiek procedur, które mogłyby do tej

²⁸⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 marca 2025 r. w sprawie czasowego ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej (Dz. U. poz. 390).

²⁸⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2026 r. w sprawie przedłużenia czasowego ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej (Dz. U. poz. 945).

²⁸⁷ Pismo Stowarzyszenia Interwencji Prawnej z dnia 23 września 2025 r. do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, sygn. Dz. L. 1/9/2025/MF.

https://interwencjaprawna.pl/wp-content/uploads/2021/01/Stanowisko-SIP-_nieprzyjmowanie-wnioskow-o-OM.pdf (dostęp dnia 12 maja 2026 r.). Również: pismo Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji do Rzecznika Praw Dziecka i Rzecznika Praw Obywatelskich, sygn. BMP.0790.1.4.2025.

Źródło: <https://brpd.gov.pl/2025/01/27/migrujace-dzieci-bez-opieki-odpowiedz-mswia-na-apel-rpd-i-rpo/> (dostęp dnia 25 maja 2026 r.).

²⁸⁸ Pismo Komendy Głównej Straży Granicznej z dnia 9 kwietnia 2026 r., sygn. KG-OI-VIII.0180.64.2026.

²⁸⁹ We Are Monitoring, *Nie pozwolili nam mówić. „Tymczasowe” zawieszenie praw człowieka na granicy polsko-białoruskiej*, str. 3, Warszawa 2026 r. Źródło: <https://wearemonitoring.org.pl/wp-content/uploads/2026/03/NIE-POZWOLILI-NAM-MOWIC-TYMCZASOWE-ZAWIESZENIE-PRAW-CZLOWIEKA-NA-GRANICY-POLSKO-BIALORUSKIEJ.pdf> (dostęp dnia 12 maja 2026 r.).

²⁹⁰ Pismo Komendy Głównej Straży Granicznej z dnia 9 kwietnia 2026 r., sygn. KG-OI-VIII.0180.64.2026.

oceny prowadzić²⁹¹. Wątpliwości co do podstawy prawnej ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, wyrażają również coraz częściej sądy powszechne²⁹².

Należy dodatkowo nadmienić, iż w Polsce nie funkcjonują służby ochrony dziecka *sensu stricto*. W przypadku dzieci polskich funkcję tę pełni kilka podmiotów, głównie są to pracownicy socjalni. W przypadku dzieci cudzoziemskich przekraczających granicę, istnieje w tym zakresie luka. Straż Graniczna prowadząca procedury graniczne nie współpracuje z psychologami dziecięcymi, nie powołuje także w toku procedur biegłych do oceny najlepszego interesu dziecka. Spośród 14 – 15 tysięcy funkcjonariuszy w latach 2021 – 2024, przeszkolonych z zakresu praw dziecka i prowadzenia procedur z udziałem dzieci zostało łącznie zaledwie 94 funkcjonariuszy²⁹³.

Rekomendacje:

1. uchylene art. 33a ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, umożliwiającego czasowe ograniczenie prawa do ubiegania się o ochronę międzynarodową na terytorium RP,
2. uchylene art. 303 b ustawy o cudzoziemcach legitymizującego bezprawne zawracanie osób poza granice Polski,
3. zaprzestanie stosowania pushbacków na granicy polsko – białoruskiej i zastąpienie ich procedurami w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej oraz zobowiązania do powrotu, w ramach których najlepszy interes dziecka będzie każdorazowo podlegał rzetelnej ocenie,
4. wprowadzenie specjalnej, indywidualnej procedury oceny najlepszego interesu dziecka, prowadzonej z udziałem podmiotów niezależnych od organów decyzyjnych, w tym ekspertów z zakresu praw dziecka, która umożliwi każdorazowo wydanie – zarówno w postępowaniu administracyjnym, jak i sądowym dotyczącym dziecka – decyzji zgodnej z jego najlepszym interesem,

²⁹¹ Oświadczenie Stowarzyszenia Interwencji Prawnej w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP (UD173) z dnia 13 grudnia 2024 r., Warszawa 2024 r., https://interwencjaprawna.pl/wp-content/uploads/2021/01/Komentarz-SIP-_uc.o.o.-zawieszenie-prawa-do-azylu-.pdf (dostęp dn. 12 maja 2026 r.).

²⁹² Postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 9 stycznia 2026 r., sygn. VII Kz 557/25. Również: postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 13 lutego 2026 r., sygn. VII Kz 58/26. Również: postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 13 lutego 2026 r., sygn. VII Kz51/26. Również: postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 13 lutego 2026 r., sygn. VII Kz 55/26.

²⁹³ Pismo Komendy Głównej Straży Granicznej Biura Ochrony Informacji z dnia 19 listopada 2024 r., sygn. KG-OI-VIII.0180.166.2024.

5. wprowadzenie jasnych procedur oceny najlepszego interesu dziecka przekraczającego zarówno oficjalne przejścia graniczne jak granicę poza przejściami granicznymi, prowadzonych każdorazowo przez podmioty niezależnie od Straży Granicznej,
6. zwiększenie udziału funkcjonariuszy Straży Granicznej w szkoleniach z zakresu praw dziecka i oceny najlepszego interesu dziecka, jak również zapewnienie prowadzenia szkoleń przez ekspertów zewnętrznych.

Umieszczanie małoletnich cudzoziemców w strzeżonych ośrodkach

41(b). Sąd decydując o pozbawieniu wolności dzieci, w większości przypadków nie bada rzetelnie ich najlepszego interesu. Ma to swoje odzwierciedlenie w uzasadnieniach decyzji sądów postanawiających o zastosowaniu wobec nich środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców. Postanowienia o detencji nierzadko nie wymieniają nawet w swej sentencji małoletniego objętego decyzją, a ślad przeprowadzonej oceny wpływu detencji na dobrostan i rozwój małoletniego, zawiera zdecydowana mniejszość postanowień²⁹⁴. Pomimo obowiązku kierowania się przez sąd dobrem dziecka przy podejmowaniu decyzji o umieszczeniu małoletniego cudzoziemca w strzeżonym ośrodku, w praktyce detencja dzieci wciąż stosowana jest rutynowo, bez względu na ich najlepszy interes. W 2025 r. w strzeżonych ośrodkach umieszczono 55 dzieci (w tym 23 małoletnich bez opieki)²⁹⁵.

Od 1 stycznia 2026 r., wraz z wejściem w życie zmiany art. 88a ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, znacznie pogorszyła się sytuacja prawna małoletnich cudzoziemców bez opieki ubiegających się w Polsce o ochronę międzynarodową²⁹⁶. Zgodnie z treścią nowych regulacji, małoletni, którzy ukończyli 15 r.ż. mogą być umieszczani w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców, niezależnie od tego czy złożyli oni wniosek o ochronę międzynarodową. Zastosowanie ww. środka było możliwe dotychczas jedynie w stosunku do małoletnich bez opieki nieubiegających się o ochronę międzynarodową (np. będących w procedurze powrotowej). Stanowi to odejście od dotychczasowych regulacji, które bezwzględnie wykluczały taką możliwość. Zaniepokojenie ww. zmianą, poza

²⁹⁴ W. Klaus, M. Szulecka, D. Wzorek, *Detencja i jej alternatywy. Analiza orzecznictwa sądowego w sprawie umieszczania cudzoziemców w ośrodkach strzeżonych*, Warszawa 2024, str. 207-211.

²⁹⁵ Odpowiedź Komendanta Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej z dnia 9 marca 2026 r. sygn. NW-OI-SOI.0180.13.2026.

²⁹⁶ Ustawa z dnia 21 listopada 2025 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2025 r. poz. 1794).

organizacjami praw człowieka, wyraził również Rzecznik Praw Dziecka²⁹⁷ oraz Rzecznik Praw Obywatelskich²⁹⁸.

Brak prawidłowych warunków detencji dzieci, związanych również z naruszeniami proceduralnymi i nieuwzględnianiem najlepszego interesu dziecka przy wydawaniu postanowienia o umieszczeniu go w strzeżonym ośrodku, był już przedmiotem wyroków ETPCz przeciwko Polsce²⁹⁹, jak również sądów krajowych, nakazujących wypłatę zadośćuczynienia za niesłuszne umieszczenie w detencji³⁰⁰. Dodatkowym celem, dla którego stosowana jest detencja dzieci, jest zabezpieczenie ich przed ryzykiem związanym z dalszą podróżą, cel taki nie wynika jednak z obowiązujących przepisów prawa. Katalog przesłanek uzasadniających umieszczenie cudzoziemca w detencji, został określony w art. 87 ust. 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP oraz art. 398a ustawy o cudzoziemcach i ma charakter zamknięty. Przepisy te wskazują, że celem zastosowania detencji jest m.in. zabezpieczenie toczącego się postępowania administracyjnego wobec cudzoziemca. Tym samym, względy o charakterze ochronnym lub opiekuńczym nie mogą stanowić samodzielnej podstawy do stosowania środka o charakterze represyjnym, w szczególności wobec osoby małoletniej.

Małoletni umieszczani są w ośrodkach detencyjnych, które są w pewnym stopniu dostosowane do potrzeb rodzin, ale nadal mają charakter więzienny (zakratowane okna, obiekt otoczony drutem ostrzowym typu Concertina itp.)³⁰¹. Tym samym warunki te nie są odpowiednie dla dzieci, co potwierdził Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu do prezesów 22 sądów okręgowych z 2022 r.³⁰². Zapewnienie jedynie 2m2 powierzchni na osadzonego jest dopuszczalne od 2021 r. i było już stosowane w praktyce w ośrodkach, w których przebywają małoletni, np. w 2022 r. w tymczasowym ośrodku w Wędrzynie oraz w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Lesznowoli. Ponadto od wielu lat Rzecznik Praw Obywatelskich jak

²⁹⁷ Wystąpienie Rzecznika Praw Dziecka z dnia 18 stycznia 2026 r. do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, sygn. ZSM.401.1.2026.PD. Źródło: <https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2026/01/Wystapienie-RPD-do-MSWiA-dotyczace-zmian-w-ustawie-o-udzieleniu-cudzoziemcom-ochrony.pdf> (dostęp dnia 14 maja 2026 r.).

²⁹⁸ Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 19 stycznia 2026 r. do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, sygn. ZPM.543.13.2026.KM. Źródło: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-01/Do_MSWiA_cudzoziemcy_dzieci_detencja_19_01_2026.pdf, (dostęp dnia 14 maja 2026 r.).

²⁹⁹ Bistieva i inni p. Polsce, wyrok z dnia 10 kwietnia 2018 r., skarga nr 75157/14, § 78 – 88; Również: Bilalova i inni p. Polsce, wyrok z dnia 26 marca 2020 r., skarga nr 23685/14, § 79 – 82; Również: A.B. i inni p. Polsce, wyrok z dnia 4 czerwca 2020 r., skarga nr 15845/15 i 56300/15, § 48 – 49.

³⁰⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 1 marca 2023 r., sygn. akt II AKa 487/21. Również: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2023 r., sygn. akt II KK 148/22.

³⁰¹ Zob. np. Bistieva i inni p. Polsce, wyrok z dnia 10 kwietnia 2018 r., skarga nr 75157/14, § 84.

³⁰² Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 25 stycznia 2022 r. do Prezesa Sądu Okręgowego w Krośnie, sygn. KMP.572.1.2021.PK.

Źródło: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-02/RPO_sad_25.1.2022.pdf (dostęp dnia 14 maja 2026 r.).

i organizacje pozarządowe alarmują o braku możliwości realizacji w detencji ustawowego prawa do nauki³⁰³ i niewystarczającym dostępie do pomocy medycznej³⁰⁴.

Rekomendacja:

1. wprowadzenie całkowitego zakazu umieszczania dzieci w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców oraz innych obiektach służących pozbawieniu wolności.

System wsparcia małoletnich cudzoziemców bez opieki

System wsparcia małoletnich cudzoziemców bez opieki, podobnie jak system pieczy zastępczej w Polsce, mierzy się obecnie z poważnymi wyzwaniami. Polski model pieczy i reprezentacji małoletniego cudzoziemca bez opieki ma charakter silnie rozproszony – zarówno instytucjonalnie, jaki i terytorialnie. Poszczególne organy publiczne odpowiadają za różne aspekty sytuacji dziecka (Urząd do Spraw Cudzoziemców w przypadku procedury udzielenia ochrony międzynarodowej, Straż Graniczna w przypadku procedury zobowiązania do powrotu), natomiast różne sądy podejmują rozstrzygnięcia dotyczące miejsca pobytu dziecka (jeden sąd orzeka o umieszczeniu dziecka w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, inny decyduje o umieszczeniu go w placówce opiekuńczo-wychowawczej, a jeszcze inny przedłuża pobyt dziecka w detencji). Rozproszenie dotyczy również samej pieczy faktycznej (placówki opiekuńczo-wychowawcze lub strzeżone ośrodki dla cudzoziemców), jak i reprezentacji prawnej dziecka – w praktyce małoletni może być reprezentowany przez różnych przedstawicieli lub kuratorów ustanowionych na potrzeby odrębnych postępowań.

Decentralizacja ma również wymiar terytorialny – każdy z wymienionych wyżej podmiotów odpowiedzialnych za sytuację dziecka może działać z różnych części kraju, co utrudnia nie tylko koordynację działań i gromadzenie informacji o dziecku, ale przede wszystkim rzetelne zabezpieczenie jego najlepszego interesu.

Od 2022 r., wraz ze wzrostem liczby małoletnich cudzoziemców bez opieki, coraz wyraźniej dostrzegalne są problemy związane z wydolnością systemu wsparcia. W szczególności trudności powoduje niedobór miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz niewystarczający zasób osób gotowych pełnić rolę kuratora lub reprezentanta

³⁰³ Ibidem.

³⁰⁴ Raport z wizytacji Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, *Sytuacja cudzoziemców w ośrodkach strzeżonych w dobie kryzysu na granicy Polski i Białorusi*, Warszawa 2023 r., str. 49-50.

małoletniego³⁰⁵. Na trudną sytuację w systemie wsparcia małoletnich cudzoziemców bez opieki, zwracają również uwagę Rzecznik Praw Dziecka i Rzecznik Praw Obywatelskich³⁰⁶.

Niedobór miejsc w pieczy zastępczej, brak odpowiedniego przygotowania placówek do pracy z dziećmi cudzoziemskimi oraz niewystarczające wsparcie systemowe dla personelu prowadzą do sytuacji, w której część małoletnich cudzoziemców doświadcza dyskryminującego traktowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w tym izolacji lub niewystarczającej integracji z innymi dziećmi przebywającymi w tych placówkach³⁰⁷. Powyższe sprzyja również poszukiwaniu przez organy państwa rozwiązań doraźnych, które nie zawsze pozostają zgodne z najlepszym interesem dziecka, takich jak umieszczanie dzieci w placówkach nieprzystosowanych do sprawowania nad nimi odpowiedniej opieki. Przykładem tego rodzaju praktyki było tymczasowe umieszczanie dzieci w Domu Księżych Emerytów w Augustowie³⁰⁸.

Rekomendacje:

1. opracowanie kompleksowego modelu wsparcia oraz systemu pieczy i reprezentacji prawnej małoletniego cudzoziemca bez opieki, w tym m.in.:
 - rozszerzenie instytucji reprezentanta dziecka z art. 99 ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy³⁰⁹, tak aby mogła znajdować zastosowanie również wobec małoletnich cudzoziemców bez opieki, wraz z wprowadzeniem obowiązkowych szkoleń z zakresu prawa migracyjnego i uchodźczego dla kandydatów do pełnienia tej funkcji,
 - stworzenie wyspecjalizowanych miejsc pieczy zastępczej dedykowanych dzieciom cudzoziemskim, wraz z zapewnieniem dostępu do wsparcia językowego i szkoleń dla kadry, umożliwiających zapewnienie adekwatnego wsparcia małoletnich,
 - rozpoczęcie działań zmierzających do stopniowego odchodzenia od pieczy instytucjonalnej nad małoletnimi cudzoziemcami bez opieki i zastępowania jej przez pieczę rodzinną.

³⁰⁵A. Tymińska, *Kto opiekuje się dziećmi „bez opieki”? Rozproszenie opieki nad małoletnimi cudzoziemcami bez opieki w perspektywie krytyczno-prawnej*, Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, Vol. 23, nr 2, Warszawa 2024 r., str. 98.

³⁰⁶ Wystąpienie Generalne Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Rzecznika Praw Dziecka z dnia 28 października 2024 r., sygn. XI.543.559.2024.MK oraz ZSM.422.7.2024.KH. Źródło:

<https://sprawy-generalne.brpo.gov.pl/pdf/2024/10/XI.543.559.2024/5422674.pdf> (dostęp dnia 14 maja 2026 r.).

³⁰⁷ Save the Children Polska „Dzieci bez opieki na granicy z Białorusią i w polskiej pieczy zastępczej w 2024 roku”, Warszawa 2025, str. 103–105.

³⁰⁸ T. Słomczyński, *Dlaczego dzieci z granicy trafiają do domu księży emerytów*, TVN24.pl, 2025 r. Źródło: <https://tvn24.pl/polska/dlaczego-dzieci-z-granicy-trafiaja-do-domu-ksiezy-emerytow-st8292022> (dostęp dnia 3 lipca 2026 r.).

³⁰⁹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2026 r. poz. 236).

Wysłuchanie dziecka migrującego

Polskie przepisy regulujące postępowania administracyjne dotyczące legalizacji pobytu, udzielania ochrony międzynarodowej, zobowiązania cudzoziemca do powrotu do kraju pochodzenia, a także postępowania dotyczące umieszczenia cudzoziemca w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, których podmiotem są dzieci cudzoziemskie przebywające w Polsce pod opieką, nie przewidują szczególnej, gwarancyjnej procedury wysłuchania małoletniego cudzoziemca, która zapewniałaby realne uwzględnienie jego stanowiska w sprawie.

W postępowaniach legalizacyjnych, pobyt dziecka na terytorium Polski jest bezpośrednio wiązany z sytuacją prawną jego rodziców lub opiekunów. Organ wydaje rozstrzygnięcie w oparciu o dokumenty przedstawione przez przedstawiciela ustawowego małoletniego, bez bezpośredniego wysłuchania dziecka. Dotyczy to również postępowań w sprawie udzielenia zezwolenia na pobyt stały, w których ocena sytuacji dziecka koncentruje się przede wszystkim na sytuacji prawnej i materialnej jego opiekunów, bez jednoczesnego ustalenia stanowiska samego małoletniego oraz jego indywidualnych więzi społecznych, edukacyjnych i integracyjnych, związanych z pobytem w Polsce. W postępowaniach szczególnych, w sytuacji nieudokumentowanego pobytu dziecka, gdy wniosek legalizacyjny jest złożony z powodu tzw. „innych okoliczności”, organ administracji publicznej pomija przesłuchanie dziecka, co uniemożliwia mu ustalenie, czy zaszły przesłanki udzielania takiego zezwolenia, co w konsekwencji może prowadzić do odmowy udzielenia zezwolenia i wszczęcia postępowania w sprawie zobowiązania do powrotu.

W postępowaniu w przedmiocie udzielenia ochrony międzynarodowej, dzieci pozostające pod opieką rodziców lub opiekunów (co do zasady) nie są odrębnie przesłuchiwane. Zgodnie z art. 44 ust. 3 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, organ przesłuchuje wyłącznie wnioskodawcę występującego w imieniu swoich dzieci, chyba że organ prowadzący postępowanie uważa za konieczną dla wyjaśnienia sprawy obecność osób, w imieniu których wnioskodawca występuje. Równocześnie, małoletni nie może samodzielnie wystąpić z wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej. Tym samym, w sytuacji, kiedy to małoletni – a nie jego opiekun prawny – był ofiarą przemocy, prześladowania lub poważnej krzywdy, ujawnienie tych okoliczności zależy od decyzji organu o przesłuchaniu małoletniego oraz od wiedzy i gotowości rodzica do przedstawienia doświadczeń dziecka. Podobne ryzyko zachodzi w sytuacji, gdy małoletni ma odrębne podstawy do obawy przed przemocą lub prześladowaniem ze strony samego wnioskodawcy lub jego bliskiej rodziny.

Należy również zwrócić uwagę, że sąd rozpatrując wniosek o umieszczenie w strzeżonym ośrodku cudzoziemca wraz z małoletnimi dziećmi pozostającymi pod jego opieką, powinien kierować się m.in. dobrem małoletnich. Jak wynika z badań aktowych, zarówno tych

przeprowadzonych w latach 2014 – 2016, jak i najnowszych badań z 2024 r.³¹⁰, jak również informacji udzielonej przez sądy rozpatrujące takie sprawy³¹¹, małoletni nie są wysłuchiwanymi przez sądy przed podjęciem decyzji o umieszczeniu ich w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców. Analogicznie, małoletni cudzoziemiec bez opieki nie jest wysłuchiwany w sprawach o umieszczenie go w pieczy zastępczej – sprawy te odbywają się na posiedzeniach niejawnych bez udziału stron.

Choć wskazuje się, że wprowadzenie obowiązkowego wysłuchania dzieci, mogłoby nadmiernie obciążyć postępowania administracyjne, nie może to jednak uzasadniać ograniczenia prawa dziecka do wyrażania własnego stanowiska w sprawach, które go dotyczą. Zgodnie z art. 12 Konwencji o prawach dziecka, dziecko zdolne do kształtowania własnych poglądów ma prawo do swobodnego ich wyrażania we wszystkich sprawach, które go dotyczą, a jego poglądom należy nadać należyłą wagę stosownie do wieku i dojrzałości. Podobnie wysłuchanie dziecka powinno mieć miejsce „wszędzie tam, gdzie to możliwe”, a reprezentacja przez rodzica ma charakter wyjątkowy i uzupełniający³¹².

Rekomendacje:

1. wprowadzenie ustawowego obowiązku wysłuchania małoletniego cudzoziemca w postępowaniach dotyczących legalizacji pobytu, udzielenia ochrony międzynarodowej, umieszczenia w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, zobowiązania do powrotu, umieszczenia w pieczy zastępczej oraz ustanowienia przedstawiciela lub reprezentanta prawnego dziecka, jeżeli jego wiek, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwalają.

Dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej, wsparcia prawnego i językowego

Zgodnie z obecnym stanem prawnym, cudzoziemcy ubiegający się o ochronę międzynarodową na terytorium RP, mają prawo do otrzymania nieodpłatnej informacji dotyczącej postępowania oraz – na określonych etapach postępowania – dostępu do nieodpłatnej pomocy prawnej³¹³. Należy zauważyć jednak, że informacje oraz pomoc prawna adresowane są do opiekunów prawnych dzieci pozostających pod opieką rodziców lub przedstawicieli ustawowych, nie do samych dzieci.

³¹⁰ M. Górczyńska, M., Witko, D., *Research on the applicability of the best interests of the child principle as the primary consideration in detention decisions as well as the alternatives to detention*, UNHCR 2018 r. Również: W. Klaus, M. Szulecka, D. Wzorek, *Detencja i jej alternatywy. Analiza orzecznictwa sądowego...*, str. 207-211.

³¹¹ Odpowiedź Prezesa Sądu Rejonowego w Grójcu z dnia 19 lutego 2024 r. na wniosek w trybie dostępu do informacji publicznej, sygn. Adm.0123.7.2024.

³¹² Komitet Praw Dziecka ONZ, Komentarz ogólny nr 12 (2009) dotyczący prawa dziecka do bycia wysłuchanym, CRC/C/GC/12, 20 lipca 2009 r., pkt 35–37, str. 12.

³¹³ Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, art. 69c i nast.

Dzieciom oraz ich rodzinom bezpłatna pomoc prawna w postępowaniu uchodźczym przysługuje dopiero na etapie postępowania odwoławczego, natomiast nie jest zapewniona na etapie postępowania przed organem pierwszej instancji, podczas którego gromadzony jest zasadniczy materiał dowodowy. W toku postępowania o zobowiązanie do powrotu, ustawodawstwo nie przewiduje systemu nieodpłatnej pomocy prawnej finansowanej przez państwo ani na etapie postępowania administracyjnego pierwszej instancji, ani na etapie drugiej instancji, niezależnie od sytuacji majątkowej dziecka i jego rodziny.

Małoletni bez opieki otrzymują nieodpłatną pomoc kuratora, którego zadaniem jest nie tylko reprezentacja dziecka w postępowaniu o udzielenie ochrony międzynarodowej lub zobowiązania do powrotu, lecz również poinformowanie dziecka o jego sytuacji prawnej. Należy zauważyć, że kuratorzy nie mają zapewnionego wsparcia tłumacza, co często uniemożliwia im komunikację w języku zrozumiałym przez dziecko – zdarza się, że kontakt dziecka z kuratorem odbywa się za pośrednictwem osób trzecich nie będących tłumaczami, lecz władających językiem zrozumiałym przez dziecko oraz językiem polskim, co może negatywnie wpływać na jakość komunikacji lub (w przypadku języków rzadkich w Polsce) z pomocy ogólnodostępnych narzędzi automatycznego tłumaczenia³¹⁴. Nie ma również ustawowego wymogu, aby kurator posiadał wykształcenie prawnicze bądź specjalistyczne przygotowanie z zakresu prawa migracyjnego i uchodźczego. Brakuje również systemowych rozwiązań zapewniających małoletnim bez opieki dostęp do informacji w formie ulotek lub strony internetowej dostosowanych do wieku dziecka. Lepiej prezentuje się sytuacja małoletnich bez opieki, które nie są objęte postępowaniem w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej, natomiast toczy się w ich sprawie postępowanie w sprawie zobowiązania do powrotu – stosownie do wprowadzonego w sierpniu 2023 r. art. 99(1) kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³¹⁵ reprezentować je może adwokat lub radca prawny, a w drugiej kolejności osoba z wykształceniem prawniczym.

Brak wsparcia językowego pozostaje szczególnie dotkliwy wobec małoletnich bez opieki umieszczonych w pieczy zastępczej, w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, które nie dysponują środkami na zapewnienie tłumaczeń. W konsekwencji opiekunowie zmuszeni są korzystać z aplikacji internetowych w celu przekazywania podopiecznym podstawowych informacji. Zdarzają się sytuacje, w których trudności komunikacyjne występują przez cały okres pobytu małoletniego w placówce.

Polskie przepisy ograniczają niektórym dzieciom cudzoziemskim dostęp do części świadczeń publicznej opieki zdrowotnej. Są to małoletni bez udokumentowanego pobytu oraz dzieci, których rodzice nie mogą korzystać ze świadczeń państwowej służby zdrowia³¹⁶ – dotyczy to

³¹⁴A. Tymińska, *Kto się...*, s. 22.

³¹⁵ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 1606).

³¹⁶ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowane ze środków publicznych (Dz.U. z 2025 r. poz.1461 z późn. zm., dalej: ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej), art. 3.

małoletnich przebywających na wizach innych niż: wiza w celu wykonywania pracy, wiza w celu przyjazdu ze względów humanitarnych, z uwagi na interes państwa lub zobowiązania międzynarodowe czy przebywających na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy ze względu na tzw. specjalne okoliczności (art.181 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach).

Rekomendacja:

1. umożliwienie pełnego dostępu wszystkich dzieci migrujących, niezależnie od ich statusu migracyjnego, do wsparcia prawnego, językowego, edukacji i opieki zdrowotnej.